

ק"ש ללא תפילין

"הן עם כלביא יקום, וכארי יתנשא" (במדבר כג, כד)

ופרש"י וז"ל כשהן עומדים משנתם שחרית, הן מתגברין כלביא וכארי לחטוף את המצוות, ללבוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין, עכ"ל.

כמעיד עדות שקר

ותמהו רבים דמלשונו משמע דתחילה קורא את שמע ורק לאחר מכן מניח תפילין, והלא אמר עולא (ברכות יד, ב) דהקורא קריאת שמע בלא תפילין ה"ה כאילו העיד עדות שקר בעצמו, ורבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים, וא"כ מהי המעלה בהיותם חוטפין את מצות ק"ש ולאחריה מניחין תפילין.

מתרצים בשם החוזה מלובלין דלא אמרו דהוי כמעיד עדות שקר אלא היכא דאין בדעתו להניחם לאחר מכן, אך היכא דבדעתו להניחם לאחר מכן אין עדות שקר.

והוכיח כדבריו מהא דקאמר רבי חייא בר אבא דהוי כמקריב זבח בלא נסכים, וגבי נסכים קי"ל (זבחים מד, א) דאדם מביא את זבחו היום ונסכיו מיכן ועד עשרה ימים. ובהכרח לדבריו איירי שאין בדעתו להניח תפילין כלל, ולכן גם למ"ד משום עדות שקר איירי בשאין דעתו להניחם אח"כ, ולא אמרינן דהוי כמעיד עדות שקר אלא היכא דאין בדעתו להניחם כלל.

ובשו"ת ארץ צבי (לג) הביא סמך לדבריו ממש"כ המהרש"א (בחינושי אגדות ע"ז ד, ב) בפירוש דברי הירושלמי (ר"ה ד, ח) דאמרו שמעה ה' צדק - זו קריאת שמע, הקשיבה רנתי - זה רינון של תורה, האזינה תפילתי - זו תפלה, בלא שפתי מרמה - זה מוסף, מה כתיב בתריה מלפניך משפטי יצא. וביאר המהרש"א עפ"י הא דאמרו דכל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו, וה"נ כאשר אומר בשחרית יום תרועה ואינו תוקע, הוי כמעיד עדות שקר בעצמו. אך במוסף דתוקעים בו הוי בלא שפתי מרמה עי"ש.

ובפשוטו תמוה דאם כן מדוע אכן תקנו לומר בשחרית יום תרועה, הגם שאינו תוקע, הלא נמצא דהוי כמעיד עדות שקר בעצמו, ובהכרח דהיות ותוקע במוסף בעת אמירת פסוקי השופרות הרי הוא מתקן הדבר, וה"נ בנד"ד היות ולאחר מכן מניח תפילין וקורא בהן קריאת שמע נמצא דמתקן הדבר, ואין בכך משום עדות שקר בעצמו.

אלא שבדברי רש"י לא משמע כן, דהנה אמרינן התם (ברכות יד, ב) דרב משי ידיה וקרא קריאת שמע ואנח תפילין וצלי ומסיק דשלוחא הוא דעוית, ופירש"י וז"ל שהשליח קלקל, שאיחר להביא לו תפילין מעיקרא, והגיע זמן קריאת שמע והזוקק לקרות כדי שלא יעבור הזמן, וכי מטי שלוחא דתפילין אנחינהו, עכ"ל. ומבואר בדבריו דאם לא שהזמן עובר היה ממתין להניח תפילין קודם, הרי לן דאף היכא דבדעתו להניחם לאחר מכן מ"מ היה מקפיד לקרוא ק"ש עם תפילין.

ואכן בשו"ת האלף לך שלמה (שנד) נשאל אמאי אמרינן דהקורא ק"ש בלא תפילין כאילו העיד עדות שקר בעצמו, הלא קי"ל דמביא אדם זבחו היום ונסכיו מכאן ועד י' ימים.

והשיב הגרש"ק וז"ל דלק"מ דשאני ושאני, נסכים אלו ענין בפ"ע ואין עליו חיוב להביא נסכים רק כשהקריב עולה, אז כל זמן שהוא מביא נסכים שייכין לעולה, אבל תפילין הוי חוב כל היום, רק עתה בטלוהו דאין בידינו לשמרם כראוי, אבל מן התורה הוי חוב כל היום, אז כל שעה שלובש י"ל בשביל חובת שעתא הוא ואין ראייה דשייכא לק"ש שלפניו לכך לא מהני לתשלומין דק"ש, והוי קורא ק"ש בלי תפילין כלל, עכ"ל.

הרי דהגרש"ק נקט בפשיטות דהקורא ק"ש בלא תפילין הרי הוא נחשב כמעיד עדות שקר אף אי מניח לאחר מכן תפילין וקורא ק"ש בשנית, ודלא כדנקט החוזה מלובלין.

בן א"י בחו"ל

וכן מבואר בפרי חדש (או"ח, תצו) דהעיד על עצמו כי כאשר הלך למצרים והיה בדעתו לשוב לארץ ישראל, ביו"ט שני בבוקר הניח תפילין בצינעא בביתו וקרא ק"ש עמהם, שהרי אמרו חז"ל שכל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו, ורק לאחר מכן הלך לביהכ"נ והתפלל שם תפלת שמונה עשרה, דכיון דהוי בלחש כצינעא דמי, אף על פי שיש בתפלה זו קצת אריכות מתפלת יו"ט, אין בכך כלום. ואעפ"כ כשמקצת העם קמו סמוך לחתימה דאמת ויצייב קמתי והתחלתי להתפלל קודם שיתחילו הם, דהאריכות אחר שמסיימים הכל יש בו היכר טפי מהתחלה, ע"כ.

הרי להדיא דס"ל בפשיטות דלא כדברי החוזה מלובלין הנ"ל, דהלא הניח תפילין, וא"כ מדוע הוזקק לעשות כן דווקא בהיותו אומר ק"ש, הלא די בכך שהניח קודם. ואין לחלק בין היכר דהניחן לאחר מכן, להיכר דהניחן קודם, ואף אי נימא הכי, הא מ"מ היה בידו להניחן לאחר התפלה.

חיוב ק"ש בחתן ובני החופה

בשו"ת הרמ"א (קלב) נשאל האם חתן ובני החופה חייבים בתפלה ותפילין. דהנה איתא בסוכה (כה, ב) ת"ר חתן ושושביניו פטורים מן הסוכה וכו', ומן התפלה וכו', ר' שילא אומר חתן פטור ושושביניו וכל בני החופה חייבים. וביאר הרא"ש (שם) דחיובא לענין ק"ש דווקא קאמר, אך בתפלה ובתפילין פטורים, ופסק כר' שילא. ומעתה למאי דנקטינן לדידן דחתן בזה"ז חייב בק"ש כמבואר בטור (לח, וכן ע) היות ובלא"ה אין העולם מתכוונים, א"כ יקשה אמאי לא אשתמיט שום פוסק לחייב חתן בתפלה ותפילין מה"ט. ואם יש טעם לחלק ביניהם מכח דק"ש הוי כקבלת עול מלכות שמים משא"כ בתפלה, א"כ יש לתמוה על מנהג העולם דאף החתן נוהג להתפלל ולהניח תפילין ביום חתונתו, וכל שכן שושביניו ושאר בני החופה, ע"כ.

והשיב על כך הרמ"א לא ידעתי שאלתך בזה, שהרי כתב הטור (קו) דהפטורים מק"ש פטורים נמי מן התפלה, אם כן מבואר שכל החייב בק"ש חייב בתפלה, ומה"ט חתן חייב בזמן הזה בק"ש מטעם דאין העולם מתכוונים בזמן הזה, ה"ה דחייב בתפלה מה"ט, וכ"ש דבני החופה ושאר שושביניו מחויבים בתפילין. דאמנם תנינן דפטורים מן התפילין והתם אין לחלק בין ימיהם לזמן הזה דלאו בכוונה תליא מילתא, מ"מ נראה דמאחר שקורין ק"ש ומתפללין חייבים ג"כ בתפילין, דהא כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. והא דקאמר בגמרא דפטורים מתפילין היינו בימיהם שהיו מניחים התפילין כל היום בלא ק"ש, אבל בזמן ק"ש מאחר דחייב בק"ש חייב בתפילין שלא יהא כמעיד עדות שקר בעצמו, עכ"ד.

אלא דהמג"א (או"ח לח, ז) תמה על דבריו, דהא לדעת הרא"ש הא דתני ר' שילא שושבינין חייבים איירי בק"ש, אך בתפילין פטורים, ואם כן בוודאי דלא אמרינן דהוי כמעיד עדות שקר בעצמו היות והוא פטור, מידי דהוי אשבתות וימים טובים ולילות.

ועוד, דהא לת"ק נמי חייבים בק"ש ופטורים מתפילין, ודוחק לומר דהא דקתני פטורים היינו בכל היום אך בשעת ק"ש חייבים, דזהו דוחק עי"ש. וצ"ל דבגמ' לא קאמר דחייבים בק"ש אלא בפסוק ראשון ולכן לא הוי כמעיד עדות שקר, לעומת זאת לדידן דחייבים באמירת כל פסוקי ק"ש א"כ חייבים נמי בתפילין בכדי דלא להוי כמעיד עדות שקר. אך מלשון רש"י נראה דחייבים בק"ש כולה, אלא דלא בעי כוונה אלא בפסוק ראשון.

הקורא ק"ש בלא ציצית

כתב בשו"ע (או"ח כד, א) וז"ל אם אין אדם לובש טלית בת ארבע כנפות, אינו חייב בציצית. וטוב ונכון להיות כל אדם זהיר ללבוש טלית קטן כל היום, כדי שיזכור המצוות בכל רגע. וע"כ יש בו חמשה קשרים, כנגד ה' חומשי תורה, וארבע כנפים, שבכל צד שיפנה יזכור. ונכון ללבושו על המלבושים, לפחות יזהר שיהיה לבוש ציצית בשעת התפלה, עכ"ל.

והביא במשנ"ב (כד, ג) דברי החוזה"ק (שלח) דהקורא ק"ש בלא ציצית מעיד עדות שקר בעצמו, שהרי קורא פרשת ציצית ואינו מקיים המקרא.

וז"ל החוזה"ק (רעיא מהימנא ג, שלח קעה, א) אמינא אוי לי דבני נשא לא ידעי לאשגחא ולאסתכלא על מה מתענשין לשקרא בהאי בוגדים בגדו, דהא קורין ק"ש בלא ציצית וסהדין סהדותא דשקרא, ואלין אינון בוגדים דבגדו משקרי דגרמייהו, ובגד בוגדים בגדו לבושא דלהון בלא ציצית אקרי בגד בוגדים, לבושא דאינון בוגדים דבגדו

דמשקרי וסהדין סהדותא דשקרא בכל יומא ווי לון ווי לנפשיהון דסלקי בההוא כרסייא דתכלא למידן, ועלייהו כתיב (תהלים קא) דובר שקרים לא יכון לנגד עיני, ההוא בגד דלהון אשתמודע לגבי כל מאריהון דדינין ווי לון דלית לון חולקא בעלמא דאתי, זכאין אינון צדיקייא דמלבושיהון ותקוניהון אשתמודען לעילא לאוטבא לון בהאי עלמא ובעלמא דאתי, עכ"ל.

ציצית בין הפרקים

כתב בשו"ע (או"ח סו, ב) דהשוכח להניח ציצית ותפילין, יכול להפסיק בין הפרקים להניחם, ויברך עליהם. וכתב הרמ"א ד"א שלא יברך עליהם עד אחר התפלה, והכי נהוג לענין טלית.

וביאר במשנ"ב (טז) דהיות וציצית אינה חובת הגוף, דהא אם אין לו טלית פטור מציצית ויכול לקרוא ק"ש בלא ציצית, שפיר מקרי הפסק ע"י הברכה, אך תפילין דהוי חובת הגוף ואף בלא התפילין הוי כמעיד עדות שקר בעצמו ח"ו, שהרי אומר וקשרתם ואיננו קושר, ולכן נקטינן כדעה ראשונה דלא חשיב הפסק. וכ"ז לענין הברכה אך הליבישה לבדה מותרת, ולאחר התפלה ימשמש בציצית ויברך. ומשמע בב"י דאף באמצע הפרק מותרת לבישה לבד מפרק ראשון דק"ש.

ובספר שבילי הפרשה העיר דלכאורה דברי המשנ"ב סתרי אהדדי שהרי בסימן כד הביא דבזוה"ק מבואר דאף בציצית אמרינן דהוי כמעיד עדות שקר.

וכן העיר על דברי השו"ע הרב, שבסימן ח, א כתב דכל הקורא קריאת שמע בלא ציצית מעיד עדות שקר בעצמו, והואיל ועל כל אדם להיות זהיר וזריז להקדים המצוה בכל מאי דאפשר, לכן תיכף אחר נטילת ידים כאשר ידיו נקיות ובידו לברך יתעטף בציצית.

ואילו בסימן סו, ג כתב וז"ל אם שכח להניח ציצית ותפילין יש אומרים שיכול להפסיק בין הפרקים להניחן ולברך עליהן, ויש אומרים שתפילין מפני שחובה לקרות ולהתפלל בהן כדי לקבל מלכות שמים שלימה מפסיק להניחן ויברך ג"כ, אבל ציצית אינה חובת הגוף שאם אין עליו טלית פטור מציצית, ויכול לקרות ואינו כמעיד עדות שקר כיון שאין עליו טלית החייבת בציצית, לפיכך אסור להפסיק בברכתן אפילו בין הפרקים של קריאת שמע וברכותיה, אלא לובשן בלא ברכה ולאחר התפלה ימשמש בהן ויברך, וכן יש לנהוג הלכה למעשה, עכ"ל.

וכתב ליישב, דדברי הזוה"ק איירי בלובש בגד ד' כנפות החייב בציצית, דכה"ג הוי כמעיד עדות שקר, שהרי מבטל מצות ציצית. לעומת זאת אם אינו לבוש בגד ד' כנפות דאינו מחויב בציצית, לא הוי כמעיד עדות שקר.

וכן נראה בדברי המאירי הנ"ל, וז"ל ואם הוא קוראה בלא ציצית והוא לובש כסות המחויב בו הרי הוא כאילו הקריב זבח בלא נסכים, עכ"ל. וכן נראה מלשון הזוה"ק **לבושא דלהון בלא ציצית אקרי בגד בוגדים**, משמע שהבגד שחייב בציצית הוי בלי ציצית. אכן בלשון השו"ע הרב בסימן ח' ובמשנ"ב לא משמע כן. [ולהלן יתבאר בדברי הגרע"א והיעב"ץ שלא חילקו כן].

ק"ש בלא ציצית בלילה

כתב בשו"ע (או"ח יח, א) וז"ל לילה לאו זמן ציצית הוא, דאמעית מוראיתם אותו (במדבר טו, לט) להרמב"ם כל מה שלובש בלילה פטור אפילו הוא מיוחד ליום, ומה שלובש ביום חייב, אפילו מיוחד ללילה. ולהרא"ש, כסות המיוחד ללילה פטור אפילו לובשו ביום, וכסות המיוחד ליום או ליום וללילה חייב אפילו לובשו בלילה, עכ"ל.

וכתב הרמ"א דהיות וספק ברכות להקל, אין לברך עליה אלא כשלוש ביום והוא מיוחד אף ליום. ואחר תפלת ערבית, אע"פ שעדיין יום הוא, אין לברך עליו. ובליל יום כפור יתעטף בעוד יום ויברך עליו, עכ"ד.

וכתב המג"א (א) בשם הב"ח דאף אם היה עטוף בטלית יסירנה כשמתחילין ברכו, דהיות וכיום אין לובשין הטלית אלא לקיום מצות ציצית, אם יהא עטוף בה יראה כאילו סבור דלילה זמן ציצית הוא.

וכתב על כך הגרע"א (בהגהותיו) וז"ל עיין במג"א בסו"ס כד מה שהביא בשם הזוה"ק, עכ"ל.

וכוונתו להעיר דמדוע יסיר הטלית, הלא כעת כוונתו לקרוא ק"ש, והקורא בלא ציצית הוי כמעיד עדות שקר בעצמו כמבואר בזוה"ק. וכתב דמ"מ י"ל דהיות וכעת כולם לובשים טלית קטן לא הוי עדות שקר.

אכן דבריו מחדשים, דנמצא דעכ"פ לדעת הרא"ש אף בק"ש דערבית יש לחוש משום מעיד עדות שקר בעצמו, ויל"ע בזה.

עוד ציין הגרע"א (שם) לדברי המג"א (ל, ב) גבי לבישת תפילין בלילה, שבסימן כה כתב בשם ההג"מ דכאשר מגיע בק"ש של ערבית לכימי השמים על הארץ חולצן תיכף, והיינו כאשר מתפלל ערבית מבעו"י.

ונראה דכוונתו להוכיח מהתם דאף בתפילת ערבית היכא דמתפלל במעוד יום, איכא למיחש משום מעיד עדות שקר אם אינו לובש תפילין, ומה"ט אינו מסלק את התפילין אלא אחר פרשת והיה. וצ"ע דמדוע כל מי שמתפלל מבעוד יום לא יניח תפילין לכתחילה קודם התפלה, כדי שלא יחשב מעיד עדות שקר בעצמו.

לחדש ציצית בתשעת הימים

בשו"ת שאילת יעבץ (א, פב) דן בדבר אדם שנפסקה לו קרן טליתו בשבוע שחל בו תשעה באב, ואין בידו בגד אחר עם ד' כנפות שיוכל לקיים בו מצות ציצית, האם יכול לחדש טלית לצורך קיום המצוה.

וצדדי הספק הם, דמצד אחד הלא גזרו חכמים שלא ללבוש בגד חדש בשבוע זה, אך מאידך אם לא יחדש טלית זו הלא הוא יתבטל ממצות ציצית באותם ימים, שהרי אין בידו כעת לתקן את הטלית הישנה.

והסיק היעב"ץ דאם אין לו טלית אחרת, ואי אפשר בשאלה שתהא עליו ציצית לכל הפחות בשעה שמתפלל, יש להתיר לו כן, דודאי לא גזרו כה"ג דמילתא דלא שכיחא היא, ועדיפא מאדם שאין לו אלא כתונת אחת דהקלו עליו לצורך הגוף, וכ"ש לצורך מלבוש הנשמה, וכיון שכל הקורא ק"ש ומתפלל בלא ציצית כאלו מעיד עדות שקר, מוטב שיעשה לו בגד חדש לקיים המצוה. אך אם מצוי לו לעת התפלה, לא יעשה. ואע"פ שההולך כל היום בלא ציצית הרי הוא כמנודה לשמים (פסחים קיג, ב) במזיד הדברים אמורים, וזה אנוס ע"פ תקנת חכמים, וטוב שלא יבטל גזרתם, כיון דלא ענשי אעשה וכה"ג ליכא למיחש למידי, ומאחר דלא הוי חובת גברא מדוע לא תהא תקנת חז"ל במקומה עומדת, עכ"ל.

היכא דהוי אונס

אכן דבריו מחדשים טובא, שכן היה מקום לומר דכשם דלא חשיב מנודה מן השמים מה"ט משום דהוי אנוס, ה"נ נימא לענין עדות שקר, דכל שאינו לובש מחמת אונס לא מקרי עדות שקר, ובפרט לפמש"כ הזוה"ק הנ"ל דהמתפלל בלא ציצית הוי בכלל בגד בוגדים, א"כ האנוס בוודאי לא חשיב בוגד.

אולם העירוני דלכאורה יש לחלק בין דבר הנעשה בשו"א לתלמוד דלדבר הנעשה בקום ועשה, דסברא דאנוס לא שייכא אלא היכא דאנוס שלא לעשות, דבהא נקטינן דהיות ולא בחר שלא לעשות אלא דאנוסוהו על כך אין בזה חסרון, אך כאשר נאנס לעשות דבר קלקול יש מקום שלא להקל כשנעשה באונס, ולכן יש להחמיר טפי היכא דמתפלל בלא ציצית שהרי עשייתו מקולקלת במה שמעיד עדות שקר.

דרך זלזול ופריקת עול

כתב המאירי (ברכות יד, ב) וז"ל חובה לאדם להקדים הנחת תפילין ולבישת ציצית קודם שיקרא את שמע, וכל הקורא קריאת שמע בלא תפילין אם עשה זה דרך פרוק עול מצות תפילין או דרך זלזול הרי הוא כאלו מעיד עדות שקר בעצמו, שהרי הוא מראה עצמו כמקבל עול מצות והוא מפקיען. ואם הוא קוראה בלא ציצית והוא לובש כסות המחויב בו הרי הוא כאלו הקריב זבח בלא נסכים, עכ"ל.

אם מוטב לאחר זמן ק"ש בעבור זה

כתב בלבוש (או"ח נה, ב) וז"ל ראיתי יש טועין כשאין להם ציצית או תפילין בבקר או כשהם בדרך ואינם יכולים להניחן מחמת קור וצינה, אינם רוצין גם כן לקרות קריאת שמע בזמנה בהיותם בדרך בלא ציצית ותפילין, עד בואם לביתם או למלון, ושם מניחים ציצית או תפילין ומברכין עליהם וקורין קריאת שמע בברכותיה, ולפעמים אפילו לאחר שעבר זמנה. אבל נ"ל שהוא טעות גמור בידם, דודאי לעולם יש להקדים קריאת שמע בברכותיה בזמנה בכל מה שיוכל ואפילו אין לו ציצית בבגדו ולא תפילין בראשו ובזרועו, ואע"ג דאמרינן לעיל (כה, א) כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין הרי הוא מעיד עדות שקר בעצמו, אינו אלא אסמכתא בעלמא ולא אמרו כן אלא במזיד, אבל

כשיש לו אונס שאין לו תפילין או ציצית מוטב הוא שיקרא קריאת שמע בזמנה בברכותיה אפילו בלא ציצית ותפילין משיעבור זמנה, דהא מצות קריאת שמע מצות עשה בפני עצמה היא ולא תלאה אותה התורה בהנחת ציצית או תפילין. ואח"כ כשיהיו לו ציצית או תפילין או כשיבוא לביתו או למלון יניחן ויברך עליהן כדי לקיים מצות עשה דתפילין, עכ"ל.

ובנחלת צבי (או"ח סו, ח) הוכיח כן מהא דאיתא בברכות (יד, ב) דרב משי ידיה וקרא ק"ש ואנח תפילין וצלי. ופרכינן והיכי עביד הכי והתניא החופר כוך למת בקבר פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל המצוות האמורות בתורה, הגיע זמן קריאת שמע עולה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא קריאת שמע ומתפלל וכו', ואסיקנא דשלוחא הוא דעוית, ופירש"י והיכי עביד שהקדים ק"ש לתפילין, שלווחא הוא דעוית, השליח קלקל שאיחר להביא לו תפילין מעיקרא, וחשיב דלא אזיל והגיע זמן ק"ש והווקק לקרות כדי שלא יעבור הזמן, וכי מטא שלווחא דתפילין אנחינהו, ע"כ. הרי להדיא כמש"כ הלבוש, ודלא כדברי המגדל דוד שהשיג על הלבוש בזה, ואין השגתו כלום ואין לסמוך עליו, עכ"ל.

האם כאשר מניח תפילין לאחר מכן יקרא ק"ש

עוד כתב הלבוש וז"ל ויחזור ויקרא קריאת שמע בלא הברכות בעוד התפילין עליו, ולא לשם חובה רק כקורא בתורה, כדבעינן למכתב בסמוך בסעיף ו' בעזה"י. או אם ירצה יקרא בהן פרשה אחרת או מזמור אחר מתהלים וכהאי גוונא ויצא ידי חובתו בהנחתו, שאין מצותן תלויה דווקא בקריאת שמע שהרי הם ג"כ מצות עשה בפני עצמן, עכ"ל.

אולם דבריו צ"ע דמאי אהני בכך שיקרא ק"ש ודינו כקורא בתורה, הלא מ"מ מה שקרא בלא תפילין הוי מעוות לא יוכל לתקון.

כמו כן, מהו שכתב דיקרא פרשה אחרת או מזמור, וכי איזו שייכות יש בין קריאת מזמורים אלו לתפילין, וצ"ע.

שוב העירוני כי בשער הציון (אות ו') ציין לעיין בדברי חמודות בפ"ק דברכות שם (אות סד) וז"ל ולא ידעתי מה הכריחו להצריך לקרות בהן פרשה או מזמור, ועל מה שהצריך לקרות בהן ק"ש החרשתי הואיל וכתוב בהן מצות תפילין וציצית, אף על פי שגם זה אינו מוכרח שכבר קיים מצות ציצית ותפילין בהנחתן בלבד.

אלא די"ל שאין כוונת הלבוש לתקן קריאתו בלא תפילין, אלא שס"ל שצריכים לקרוא משהוא בשעת הנחתם, וכמו שכתב להדיא "ויצא ידי חובתו בהנחתן".

[ניתכן לבאר זאת על דרך הדרש, דהיות ובמצות תפילין נאמר בפירוש כי תכליתה היא למען תהיה תורת ה' בפיך, לכן יש ענין להזכיר ד"ת או מזמורים בעת לבישת התפילין].

תפילין דר"ת

אכן מצאנו כעין זה בשו"ע (או"ח לד, ב) גבי תפילין דר"ת, וז"ל ירא שמים יצא ידי שניהם, ויעשה שתי זוגות תפילין ויניח שניהם, ויכוין בהנחתם באותם שהם אליבא דהלכתא אני יוצא ידי חובתי, והשאר הם כרצועות בעלמא, כי מקום יש בראש להניח שתי תפילין וכן בזרוע. ואם אינו יודע לכוון המקום ולהניח שניהם יחד, יניח כדברי האחד של יד ושל ראש, ויניח האחרים על סמך ברכה הראשונה. וי"א שאם לא יוכל להניח בבת אחת, יניח של רש"י ויברך עליהם ויהיו עליו בשעת ק"ש ותפלה, ואחר התפלה יניח של ר"ת בלא ברכה ויקרא בהם שמע (דברים ו, ד - ט) והיה אם שמוע (דברים יא, יג - כא) עכ"ל.

וכתב במשנ"ב (טו) דאינו צריך לקרוא פרשת ציצית, דחששא דשמא העיד עדות שקר כבר תיקן בב' הפרשיות, ע"כ. ומבואר בדבריו כי ניתן לתקן ע"י ק"ש שלאחר מכן מה שהעיד עדות שקר קודם, וצ"ע.

הנחת תפילין בין גאולה לתפלה

כתב בשו"ע (או"ח סו, ח) וז"ל צריך לסמוך גאולה לתפלה ולא יפסיק לאחר שאמר גאל ישראל, רק אם אירעו אונס שלא הניח תפילין ונזדמנו לו בין גאולה לתפלה מניח אז, ולא יברך עליהם עד אחר שיתפלל, אבל טלית לא יניח אז. ואם עד שלא אמר גאל ישראל נזדמנו לו טלית ותפילין, מניחם, ולא יברך עליהם עד אחר התפלה, עכ"ל. וכתב הרמ"א די"א דקודם גאל ישראל יברך על התפילין, והכי נהוג, ע"כ.

וכתב במשנ"ב (מ) דמיירי שלא היה בידו להמתין בק"ש עד שיזדמנו לו תפילין משום שהיה מתיירא שיעבור זמן ק"ש, וה"ה אם מתיירא שיעבור זמן תפלה מתפלל בלא תפילין, ותיכף כשיבואו אח"כ לידו באמצע היום או במנחה יניחם ויאמר איזה מזמור, ע"כ.

ולכאורה צ"ב מדוע כתב דיאמר איזה מזמור, הלא במי שלובש תפילין דר"ת כתב דיקרא ק"ש בכדי לתקן מה שהעיד עדות שקר.

כמו כן דברי הלבוש הנ"ל (ואף הובאו דבריו במשנ"ב שם) דהקורא ק"ש מחשש שמא יעבור הזמן, יקרא ק"ש או מזמור, תמוהים, דלכאורה מדוע שלא יקרא ק"ש כדי לתקן המעוות.

ומאידיך אנו מוצאים בדברי המשנ"ב (לב, רלג) דהקפיד שיקראו ק"ש דווקא, דהביא (שם) בשם האליה רבה וז"ל מעשה באחד שראה אחר חליצת התפילין שהותר הקשר של יד, והוריתי לחזור ולהניח ולקרות ק"ש בלי ברכה, דהא מצות תפילין כל היום, עכ"ל. וביאר במשנ"ב טעמו דלשיטת רש"י דס"ל דהיו"ד הוי הל"מ לא יצא ידי המצוה, ולא הזכיר דיקרא מזמורים וכדומה.

אכן החילוק מבואר, דבסימן לד איירי באדם המניח תפילין דר"ת בעת זמן ק"ש, ואשר על כן שפיר מוטל עליו לקרוא ק"ש בעת הנחת תפילין דר"ת. לעומת זאת דברי הלבוש איירי במניח אחר זמן ק"ש ואשר על כן אין קפידא כלל בקריאת שמע. כמו כן בסימן סו הא דלא המתין לתפילין משום דחייש שיעבור זמן ק"ש, ולכן לאחר מכן כאשר יבוא לידו תפילין דיו שיקרא איזה מזמור וכדומה.

ק"ש ותפלה בלא תפילין או תפלה בצבור

עוד כתב לדון במשנ"ב (שם) האם מי שאין לו תפילין בעת שהצבור מתפלל, מוטב טפי שיתפלל עם הצבור אף שהוא בלא תפילין, וכאשר יזדמנו תפילין לידו יקיים מצות תפילין לבד, או שמא מוטב שיתעכב אחר תפילת הצבור כדי לשאול תפילין מחברו כדי שיקרא ק"ש ויתפלל בתפילין.

וכתב המג"א (יב) דמוטב שיתעכב אחר תפילת הצבור וישאל תפילין כדי שיקרא ק"ש ויתפלל בתפילין. וכתב דאמנם קצת משמע בתוס' דתפלת צבור עדיפא, מ"מ יש להוכיח מדאמרינן (בשלהי סי' קיא) דסמיכת גאולה לתפלה עדיפא מתפלה בצבור, ותפילין עדיפי מסמיכת גאולה לתפלה כמבואר הכא, א"כ ק"ו דתפילין עדיפי מתפלה בצבור.

כמו כן, יש להוכיח קצת מהא דפירש"י דרב נתיירא דיעבור זמן ק"ש, ולא פירש דרב קרא בלא תפילין בכדי להתפלל עם הצבור, ובהכרח דמוטב להתפלל בתפילין מאשר להתפלל עם הצבור עכ"ד.

ק"ש קודם התפלה

כתב הרמ"א (או"ח מו, ט) כי יש לומר בשחרית אחר שמע ישראל ברוך שם כבוד מלכותו, כי לפעמים שוהין עם קריאת שמע לקרותה שלא בזמנה ויוצא בזה. [היינו בק"ש שקורא קודם התפלה]

וביאר במשנ"ב (לא) דבלי אמירת בשכמל"ו אמירת הק"ש אינה נראית אלא כסיפור דברים בעלמא. ומ"מ יכוין שלא לצאת ידי חובתו, אם לא שירא שהצבור יעבור זמן ק"ש, אבל אם אינו חושש לכך מוטב לצאת ידי ק"ש עם הצבור, שהרי בצבור יקרא כל השלשה פרשיות וברכותיה כפי שתקנו חז"ל לכתחילה. ובמקום שירא שהצבור יעברו זמן ק"ש יכוין בלבד כדין ק"ש, ויכוין לצאת בזה מצות עשה דק"ש, דבמצוה דאורייתא קי"ל (סג) דמצוות צריכות כונה. וי"א שיקרא כל הפרשה הראשונה, ויותר טוב שיקרא כל השלשה פרשיות כמש"כ הפר"ח בכדי להזכיר יציאת מצרים בעת ק"ש.

והנה מקור דברי המשנ"ב דיקרא כל הפרשה הראשונה, הוא בדברי המג"א בשם המהרש"ל. והדגול מרבבה כתב כי בחול אם טרם הניח תפילין, בוודאי שלא יכוין לצאת, כי הקורא ק"ש בלא תפילין הרי הוא מעיד עדות שקר בעצמו.

פסוק ראשון בלא תפילין

והנה בדברי הדגול מרבבה נראה דלא קאמר הכי אלא היות והמהרש"ל כתב דיש לומר כל הפרשה הראשונה, משו"ה אינו יכול לקרוא ק"ש בלא תפילין, אך אם היה קורא פסוק ראשון לבד ליכא למיחש כלל. והיינו משום דהלא בפסוק זה אינו מזכיר כלל וקשרתם וגו' דנימא דהוי כמעיד עדות שקר בעצמו.

אמנם בשו"ת יחוה דעת (ו, ב) הביא בשם הבן איש חי (וירא, ב) דיש להניח תפילין קודם פרשת העקידה, כדי שיהיו עליו בעת אמירת שמע ישראל דקרבנות שהוא חיוב, ואמרו חז"ל כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו.

והעיר עליו דמדברי הפוסקים נראה דלא בעינן תפילין לפסוק הראשון גרידא, ואין בדבר משום מעיד עדות שקר בעצמו.

אכן אין הדברים פשוטים כלל, דהנה כתב השו"ע (סה, ח) וז"ל קרא קריאת שמע ונכנס לביהכ"נ ומצא צבור שקורין ק"ש, צריך לקרות עמהם פסוק ראשון, שלא יראה כאילו אינו רוצה לקבל עול מלכות שמים עם חבריו, עכ"ל.

וכתב המשנ"ב וז"ל וכ"ש אם לא קרא עדיין דצריך לקרוא את הפסוק הראשון, אבל לא יכוין לצאת בזה המ"ע דק"ש כיון שאין לו תפילין בראשו וגם יהיה בלא ברכות וכדלעיל בסוף סימן מו במשנ"ב עיי"ש, עכ"ל. הרי לן דהגם שאינו מזכיר אלא פסוק ראשון בלבד, מ"מ יש לאומרו בתפילין, וצ"ע.

וכבר הבאנו דבמאירי (ברכות יד, ב) מבואר דלא חשיב כמעיד עדות שקר בעצמו אלא כשעושה כן דרך זלזול ופריקת עול מצות תפילין, שהרי הוא מראה עצמו בקריאת שמע שבא לקבל עליו עול מצוות והוא מפקיען עיי"ש.

ולדבריו פשוט שכל הדין לא שייך היכא דקורא פסוק ראשון בלבד, שאין בו אלא קבלת עול מלכות שמים גרידא, ולא קבלת עול מצוות. וכן כשקורא קריאת שמע בקומו בשחרית מפני שהוא ירא פן יעבור זמן קריאת שמע, אין זה דרך זלזול ופריקת עול מצוות מעליו.

תפילין בתשעה באב בשחרית

כתב בשו"ע (או"ח תקנה, א) וז"ל נוהגים שלא להניח תפילין בתשעה באב בשחרית וכו', ובמנחה מניחים ציצית ותפילין ומברכים עליהם, עכ"ל. ולכאורה קשה כיצד קוראים ק"ש בשחרית בלא תפילין הלא מעידים עדות שקר בעצמם.

ואכן בהלכות קטנות (ב, קלט) כתב כי המהר"ם גלאנטי נהג בתשעה באב להניח תפילין בביתו ולקרוא בהן ק"ש, ולאחר מכן היה חולצן והולך לבית הכנסת להתפלל בצבור.

וכן כתב במעשה רוקח (תפילין סוף פ"ד) דיחידי סגולה נוהגים להניח תפילין בתשעה באב טרם בואם לבית הכנסת ולקרוא בהן קריאת שמע, כדי לחוש להא דאמרו שכל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו.

ובשו"ת יחוה דעת (שמ) הביא שבכסא אליהו (תקנה) הביא דברי ההלכות קטנות הנ"ל, וכתב על כך וז"ל וכן ראיתי להרשב"א בתשובה כתיבת יד (ה, ריד), שכתב כן בשם רבינו האי גאון והרמב"ן. וכן נוהגים גדולים בתורה להניח תפילין בתשעה באב בהצנע לכת. וכן כתב הגר"ח פלאגי בספרו רוח חיים שם, וכן בספרו מועד לכל חי (י, ס) עיי"ש.